

(Бранка Бубањ, Милеса Влајков, Татјана Пејовић – Себић и Ксенија Флекач, *Демократија и људска права: Приручник из грађанског васпитања за ученике*

I и II

разреда средњих школа

, Завод за уџбенике, Београд 2007, стр. 131).

[\(1\)](#)

Када ми је старији син пошао у школу, 2005. године, погледао сам како изгледају уџбеници. Штапао их је «Креативни центар», а аутор Буквара и Читанке био је Симеон Маринковић (иначе власник «Креативног центра»). Њега сам већ био запазио као напредног дечијег писца. Ослобађао је децу лажне стидљивости тако што је у дечију поезију уводио глаголе као што су «пишати» и «срати» (Симеон Маринковић, «Мишко пишко», изд. КЦ, Бгд. 2002). Зашто да не? Модерни смо људи, нека се деца одмалена науче да цене вредности, па ће после још више да уживају у читању Марка Видојковића.

И тако, листајући «Буквар», «Читанку», «Свет око нас» и остале књиге за први разред, приметио сам да се нигде не помиње име земље у којој живе ђаци. Наиме реч «Србија» није постојала ни у једној књизи, ни у једном тексту. Чак и придев «српски» помињао се само једном, у причи о Св. Сави (Б, 136). Тај придев се, иначе, систематски избегавао, чак и тамо где је он природно долазио да се употреби. Рецимо, постојала је «јеврејска народна песма» (Ч, 110-11), или «индијска народна прича» (Б, 94). Али, није постојала «српска народна» песма или прича. Оне су биле само «народне». Као да једино у Србији живи неки безимени, апстрактни народ, који има своју књижевност, али не и своје име.

Одмах сам то повезао са препоруком Хелсиншког одбора за људска права у Србији, изнесеном у њиховом извештају за 2002. Тамо се, наиме, тврдило да је «н акон октобарских промена дошло до новог снажења радикалног (српског) национализма».

Србија је препуна национализма, а за то је крива нова политичка елита која не уме да денацификује Србију. Уопште, људи одрасли у Србији, процењивао је Хелсиншки одбор, исувише су искварени национализмом да им се може помоћи. Једина нада су – деца. Зато је Хелсиншки одбор листу својих препорука за излечење Србије завршио следећом реченицом: «Због одсуства либералне визије српског друштва неопходно је да се међународна заједница стратешки определи за стварање нове елите која ће кореспондирати са европским системом вредности, кроз подршку радикалним променама у образовању, пре свега основном и средњошколском».

Дакле, реформа основног и средњег образовања у Србији, по препоруци Хелсиншког одбора, требало је да Србе коначно ослободи баласта националног. И заиста, политички коректни уџбеници, из којих су од тада учила наша деца, дословце су то и чинили. Неки од њих више уопште нису оптерећивали главе српских малишана таквим сувишним подацима као што су име њихове земље, име њиховог главног града, име њиховог народа и сл.

Управо ту врлину нашао сам и у овом уџбенику грађанског васпитања. Сви моји покушаји да макар једном откријем реч «Србија» или «српски» остали су безуспешни. То избегавање да се помене једно име и један придев – како се деца случајно не би заразила српским национализмом – добило је готово комичне размере. Рецимо, у уџбенику су наведене (и још уоквирене) лепе мисли Пола Валерија, Гандија, Бекона... Уз сваког од њих, у загради, стојало је и име земље: Француска, Индија, Енглеска... Међутим, уз имена Иве Андрића, Марка Ристића или Ратомира Константиновића стојало је име: Југославија. Добро, мислио сам, то можда у основи и јесте историјски тачно. Али, одмах сам утврдио да, без обзира на историјску доследност, уз Галилеја ипак није стајало «Папска држава», већ «Италија» (која у 17. веку није постојала), а уз Канта није писало «Пруска», већ «Немачка» (које такође није било у 18. веку).

Највећу муку ауторке уџбеника, међутим, имале су са Доситејем. Да напишу «Југославија», било би ипак мало бесмислено, «Србија» наравно да није долазило у обзир, а «Аустрија» би свакако могло да збуни и најденацификованије ученике. Зато је Доситеј имао част да му уз име не стоји ни једна земља, већ само - «књижевник» (57). Честити Доситеј, тражио је да му на гробу буде написано: «Овде леже његове српске кости». Мислио је да је тиме рекао сасвим довољно о себи и свом идентитету. Ипак, два века после, српски ђаци га помињу као књижевника и просветитеља једног безименог народа и као првог министра просвете једне безимене земље.

Овај уџбеник заиста лепо ослобађа од терета националног идентитета. Све је то у

складу са планом школске реформе, које је још фебруара 2002, у „Просветном прегледу“, обнародовало Министарство просвете Србије. У плану је јасно стајало да ће основ предмета „Грађанско васпитање“ представљати „образовање за људска права, европску димензију и глобално друштво, чиме се превазилазе оквири дефинисани нацијом или државом, укључују се мултикултуралност и нове форме људске солидарности“. То систематско «превазилажење» нације требало је постићи тако што ће се у уџбеницима на једној страни инсистирати на локалном и регионалном, а на другој страни на глобалном и европском. Ниво националне државе једноставно је требало прескочити.

Ево како, у разговору за Политику (4. мај 2008), прва од ауторки ове књиге описује програм «Грађанског васпитања»: «У првом и другом разреду основне школе у центру пажње је дете, (...)у трећем и четвртом разреду деца уче о ужој друштвеној заједници у којој живе, а у петом и шестом праве пројекте како би уредили део школе или школске околине. У завршним разредима упознају се са нивоима власти, од месне заједнице до покрајинске власти. У средњој школи ђаци уче о грађанском друштву, његовим коренима, принципима демократије, али обрађују и појмове као што су дискриминација, појам различитих идентитета, предрасуде, ксенофобија, мултикултуралност. Предвиђено је и упознавање са европским институцијама, као што је Европски суд за људска права, на пример» [\(2\)](#).

Примећујете ли да овде нешто недостаје? Постоји школа, постоји месна заједница, постоји покрајина (« од месне заједнице до покрајинске власти»), постоји ЕУ («европске институције, Европски суд за људска права, на пример»). Али, између тога не постоји ништа. Тамо где треба да је национална држава постоји рупа, амбис, празно место, нигдина невредна помена... Тако је и у овој књизи. У њој има много посебних идентитета, оних који су засновани на музици, облачењу, школи, много разумевања за локално, мањинско, фолклорно, етнолошко... Такође има и много европског, међународног, глобалног... Али, националне државе, националног идентитета или, не дај боже, патриотизма – нема.

Ауторке ове књиге једноставно уопште не разумеју везу демократије и националне државе. Као да за њих демократија пребива у некаквом безваздушном простору, као да основни оквир демократије у досадашњој историји није била држава–нација? А управо је модерна нација, као родно место идеје народне суверености, била “онај облик у коме се демократија појавила у свету, садржана у идеји нације као лептир у чаури” (Liah Greenfeld

). И зато, кад год имамо демократију, људска права, слободног грађанина, постоји истовремено и тачно одређена заједница (нација као народ) која је основ тих феномена, односно постоји једна нарочита институционална форма (нација као држава) која их јамчи и обезбеђује. Стога су данас друштвени научници забринути што идеолози

глобализације славе ломљење националних држава не видећи да се тиме урушавају и основи модерне демократије. Ако већ грађани тешко надзиру власти у националним државама, шта ће тек бити када се моћ до краја концентрише у транснационалним институцијама Брисела, Стразбура и Вашингтона?

Та глобалистичка сенка, која доминира овим уџбеником, видљива је и у корпусу људских права којима се ђаци подучавају. Нагласак је првенствено на индивидуалним правима, односно на индивидуалној борби за заштиту права (пре свега пред судовима). Томе су посвећене десетине и десетине страница уџбеника. Али шта мислите, колико страница је посвећено праву на штрајк и праву на синдикално организовање? Читава једна реченица! Она гласи: «Из права на основу рада проистичу право на штрајк, право на синдикално образовање (баш тако пише: `образовање`, не `организовање`! – А.С) и право на пензију» (91). О правима окупљања, протестовања или организовања грађанске непослушности нема ни помена. Зашто би их и било? Транснационалним структурама треба послушно робље, ослобођено сваког заједничког идентитета или осећања за заједничке интересе. Њима су потребни робови које ће ћутке и савесно радити, а весело и немилице трошити. Права и слободе робови ће упражњавати само ако је реч о политички коректним правима: ако се тичу појединачне «родне», «сексуалне» или «расно-етничке» дискриминације или ако се тичу тако важних питања као што су: које презиме треба узети приликом удаје (10) или који су облици позитивне дискриминације пожељни (41).

Зато српски ученици неће знати готово ништа о синдикалним правима и слободама. Али, веома ће детаљно бити подучени о значају «изборне квоте за жене од 30% у парламенту» (41) и о «прописивању обавезе универзитетима да упишу један број студената из редова мањина, без обзира на успех у дотадашњем школовању и на пријемном испиту» (41). И док се забављају фантазмагоријама о «позитивној дискриминацији», робови ће и даље мирно да раде, мирно да пију кока колу, мирно да гледају америчко рвање и мирно да волонтирају у раду две НВО које ова књига истиче (98): Фонду за хуманитарно право (директор Наташа Кандић) и Београдском центру за људска права (директор Војин Димитријевић).

Нажалост, ништа од ових проблема не региструју ауторке уџбеника. Оне пишу и подучавају ученике као да ни један проблем са демократијом и глобализацијом не постоји. Али, можда оне за њих напросто и нису чуле? Вероватно. Јер, прва ауторка овог уџбеника је наставница српског у основној школи, друга је психолог у истој школи, трећа предаје грађанско васпитање и социологију у гимназији, а четврта ради као правница у једном општинском суду. Задивљујуће је вредан ентузијазам ових ауторки да се упусте у писање о нечему за шта бар пола од њих није уопште квалификовано. Ствар су могли донекле да поправе рецензенти. Али, иако универзитетски наставници, ни они

"Растерећене" од националног идентитета

Пише: Слободан Антонић
субота, 07 јун 2008 11:28

нису баш сасвим компетентни за ову област. Први рецензент је филозоф и специјалиста за онтологију (3), а други рецензент је филолог и бави се комапартивном књижевношћу (4). Ни једном ни другом, дакле, ужа научна област није социологија, нити политикологија, нити право. Зато је општи утисак о овом уџбенику, чак и када се гледа само са стручне стране, прилично неповољан.

Наставници српског могу да пишу добре уџбенике из српског. Али, они не треба да мисле да су у стању да пишу и добре уџбенике из социологије или политикологије. Поготово не ако је једино знање на које рачунају петодневни семинар о «ненасилној комуникацији» и организовању «летњих кампова и радионица». Једна стара идеологија мислила је да се знање може стећи на убрзаним партијским курсевима. Ова нова идеологија изгледа да исто мисли. Са таквим грешкама, без обзира са колико новца или бојевих глава се располаже, и судбина ове нове идеологије тешко да може бити боља него што је била судбине старе.

Фусноте:

1. «Убрзани партијски (дис)курс» , *Печат* , 30. мај 2008, бр. 14, стр. 48 -50.
2. <http://www.politika.co.yu/rubrike/Tema-nedelje/Cas-patriotizma/Lekcije - o - otadzbinu - i - josh - ponechemu . sr . html>
3. <http://www.ff.ns.ac.yu/fakultet/ljudi/fakultetodsecifilozofijadragan prole. html>
4. <http://www.ff.ns.ac.yu / fakultet / ljudi / fakultet odseci komparativna knizevnost vladimir gvozden. html>